## РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Студія художника в Римі

– О Джордже, я так люблю тебе!

– Господь з тобою, Мері, я знаю це. Тільки ж чому так упирається твій батько?

– Джордже, у нього чуле серце, але мистецтво для нього – ніщо, він знає тільки свою бакалію. Він боїться, що ти замориш мене голодом.

– Хай йому чорт, а він таки в тебе тямущий! І чому я не бакалійник, що багатіє з кожним днем, а всього-навсього божественно обдарований скульптор, якому нічого їсти?

– Не впадай у розпуку, любий Джордже, всі його упередження відразу зникнуть, як тільки в тебе буде п’ятдесят тисяч дол...

– П’ятдесят тисяч дияволів! Дитя моє, я навіть за харчі не можу розплатитися!

## РОЗДІЛ ДРУГИЙ

Приватна квартира в Римі

– Шановний сер, всі ці розмови марні. Я нічого не маю проти вас, але не можу дозволити, щоб моя дочка вийшла заміж за комбінацію з любові, мистецтва й голоду,– адже нічого іншого ви не можете їй запропонувати, як я розумію.

– Сер, я бідний, у цьому я згоден з вами. Та хіба слава нічого не варта? Вельмишановний Беламі Фудл з Арканзаса каже, що моя статуя Америки – це чудовий взірець скульптури, і він не має сумніву, що моє ім’я з часом стане знаменитим.

– Дурниці! Що він там знає, отой арканзаський віслюк? Слава – пусте, а от я хотів би знати ринкову вартість вашого мармурового опудала. Ви півроку обтесували його, а ніхто вам не дасть за нього й сотні доларів. Ні, сер! Покажіть мені п’ятдесят тисяч доларів і можете забирати мою дочку, а ні, то вона вийде заміж за молодого Сімпера. Даю вам шість місяців, щоб роздобути ці гроші. На все добре, сер.

– Горе мені!

## РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

### У студії

– О Джоне, друже мого дитинства, я найнещасніший із людей!

– Ти просто дурень!

– Тепер мені нікого більше любити, крім своєї бідної статуї Америки. Поглянь, навіть вона ніскілечки мені не співчуває. Це видно з її холодного мармурового обличчя: така прекрасна і така бездушна!

– Ти йолоп!

– Ну, знаєш, Джоне!

– О, яка дурість! Та ти ж сам казав, що тобі дали шість місяців, щоб роздобути гроші!

– Не смійся з моїх страждань, Джоне. Навіть коли б мені дали шість століть, що з того? Хіба це може зарадити бідоласі без імені, без капіталу, без друзів? Та нізащо в світі!

– Ідіот! Плаксій! Кваша! Цілих шість місяців на те, щоб роздобути гроші, коли й п’яти цілком вистачить!

– Ти з глузду з’їхав!

– Шість місяців – це більше, ніж треба! Дозволь мені влаштувати цю справу. Я роздобуду гроші.

– Що ти хочеш сказати, Джоне? Де ж ти візьмеш таку величезну суму?

– Ти згоден полишити всю справу на мене і не совати в неї свого носа? Згоден у всьому звіритися на мене? Присягни, що в усьому слухатимешся мене і не заперечуватимеш, що б я не робив!

– У мене голова йде обертом, я просто приголомшений, але я присягаю...

Джон схопив молоток і одним рішучим ударом відбив Америці носа! Він розмахнувся ще раз – і два пальці відлетіли й упали на підлогу, ще раз – і відскочив кінчик вуха, ще раз – і вся ліва нога, аж до коліна, повалилася на підлогу купою каміняччя.

Джон надів капелюха й пішов.

Джордж, вирячивши очі і втративши мову, з півхвилини дивився на знівечене творіння мистецтва, а потім як сніп повалився на підлогу і забився в корчах.

Незабаром повернувся Джон у кареті, забрав скульптора з розбитим серцем і статую з відбитою ногою і повіз їх, спокійнісінько щось мугикаючи собі під ніс. Художника він зсадив біля свого будинку, а статую повіз далі, кудись на Віа Квіріналіс.

## РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

### У студії

"Сьогодні, о другій годині дня, кінчаються мої шість місяців. О, яка мука! Загинуло все моє життя. Краще б мені померти. Вчора я не вечеряв. А сьогодні не снідав. Я навіть не наважуюсь зайти до харчевні. А як хочеться їсти! Краще про це не думати. Швець не дає мені жити, вимагаючи плати; кравець так само; хазяїн переслідує мене, мов привид. Нещасна я людина. Джона я так і не бачив від того самого жахливого дня. Вона ніжно усміхається до мене, коли ми зустрічаємось на вулиці, але цей старий кремінь, її батенько, відразу ж наказує їй дивитися в інший бік... Хто це там стукає у двері? Хто прийшов знущатися з мене? Ручуся, що це отой негідний швець".

– Ввійдіть!

– Ах, дозвольте побажати щастя вашій світлості! Я приніс мілордові нові чоботи,– ах, що ви, що ви, не турбуйтеся про плату, поспішати не треба, зовсім не треба. Мілорд зробить мені велику честь, якщо й надалі залишиться моїм клієнтом,– ах, до побачення! Пробачте, що потурбував...

"Сам приніс чоботи! Не хоче брати грошей! Низько вклоняється і розшаркується, мов перед королем! Бажає, щоб я і надалі залишався його замовником! Чи не кінець це світу? Чи все це..."

– Ввійдіть!

– Прошу пробачення, сеньйор, я приніс вам костюм для...

– Ввійдіть!!

– Ваша милість, тисячу разів перепрошую за цей непроханий візит! Але я приготував унизу чудове приміщення для вас, ця жалюгідна комора зовсім не личить для...

– Ввійдіть!!!

– Я зайшов сказати, що ваш кредит у нашому банку (на превеликий жаль, з деякого часу припинений) тепер цілком і повністю відновлений, і ми будемо надзвичайно щасливі, якщо ви скористаєтесь нашими...

– Ввійдіть!!!!

– Мій любий хлопчику, вона твоя! Вона зараз прийде сюди! Бери її, одружуйся з нею, люби її, будьте щасливі! Хай вас обох благословить господь! Гіп-гіп ура!..

– Ввійдіть!!!!!

– О Джордже, коханий мій, ми врятовані!

– О Мері, кохана моя, так, ми врятовані, та хай мене грім поб’є, коли я хоч що-небудь розумію!

## РОЗДІЛ П’ЯТИЙ

### Кафе у Римі

Один з групи американців читає і перекладає з тижневика "Іль Бен Соврато ді Рома":

– "Чудова знахідка! Близько шести місяців тому сеньйор Джон Сміт, американський добродій, що протягом кількох років живе в Римі, придбав за незначну суму клаптик землі в Кампаньї, якраз біля сімейної гробниці Сціпіонів, у власника цієї ділянки, збанкрутілого родича княгині Боргезе. Після цього містер Сміт пішов до нотаря і перевів цю ділянку на ім’я бідного американського художника Джорджа Арнольда, пояснивши, що робить це на відшкодування матеріальних збитків, яких він колись ненароком завдав власності сеньйора Арнольда, і заявив, що збирається на свої власні кошти упорядкувати цю ділянку для сеньйора Арнольда. Чотири тижні тому, виконуючи на ділянці необхідні земляні роботи, сеньйор Сміт викопав античну статую, найціннішу з усіх, якими будь-коли поповнювалась багатюща скарбниця творінь мистецтва в Римі. Це була прекрасна жіноча фігура, і хоч вона досить сильно пошкоджена пліснявою віків та перебуванням у землі, ніхто не може залишатися байдужим, поглянувши на її захоплюючу красу. Не вистачає носа, лівої ноги до коліна, вуха, кількох пальців на правій ступні та двох пальців на руці, але в цілому статуя чудово збереглася. Уряд негайно взяв статую під свою охорону; було призначено комісію, до складу якої ввійшли художні критики, антиквари і представники римської церкви для визначення художньої цінності статуї та встановлення винагороди, належної власникові землі, на якій її було знайдено. До вчорашнього дня все це трималося в глибокій таємниці. Увесь цей час комісія проводила наради при зачинених дверях. Учора ввечері комісія одноголосно вирішила, що статуя зображує Венеру і є роботою досі ще не відомого, але надзвичайно обдарованого художника третього сторіччя до нашої ери. Комісія вважає, що ця статуя є одним з найдосконаліших творінь мистецтва, які будь-коли знав світ.

Опівночі відбулося остаточне засідання комісії, на якому Венеру оцінено у величезну суму – десять мільйонів франків! Згідно з римськими законами та римськими звичаями, урядові належить п’ятдесят відсотків вартості кожного твору мистецтва, знайденого в Кампаньї, а тому державі не залишається нічого іншого, як сплатити містерові Арнольду п’ять мільйонів франків і стати повним володарем цієї чудової статуї. Сьогодні вранці Венеру перевезуть до Капітолію, де

вона й залишиться, а опівдні комісія чекатиме на містера Арнольда, щоб вручити йому чек його преосвященства папи римського на суму в п’ять мільйонів франків золотом!"

Хор голосів. От пощастило! Аж дух забиває!

Один голос. Панове, пропоную негайно створити американське акційне товариство для придбання земельних ділянок і проведення розкопок з метою знаходження статуй, відкрити філію нашого товариства на Уолл-стріті, випустити на біржу акції і розпочати гру на підвищення та зниження.

Всі. Згода!

## РОЗДІЛ ШОСТИЙ

### У Римському Капітолії через десять років

– Дорога Мері, ось найпрославленіша статуя у світі. Це і є та знаменита Венера Капітолійська, про яку ти так багато чула. Ось вона, "реставрована" (тобто сяк-так полатана) найвідомішими римськими скульпторами. І вже саме те, що вони брали скромну участь у відновленні цього величного творіння, навіки прославить їхні імена. Як усе це дивно! Десять щасливих років тому, напередодні того пам’ятного дня, я стояв на цьому самому місці і зовсім не був багатим, слово честі, я не мав тоді за душею навіть цента. І все ж таки мені треба було багато попрацювати, щоб Рим став володарем цього найвеличнішого творіння античного мистецтва, яке тільки знає світ,

– Обожнювана, славнозвісна Венера Капітолійська – і в яку величезну суму її оцінюють! У десять мільйонів франків!

– Так, тепер вона коштує десять мільйонів...

– О Джордже, яка вона прекрасна, божественно прекрасна!

– Ах, звичайно, та все це ніщо проти того, якою вона була до того, як благословенний Джон Сміт відбив їй ногу і покалічив ніс. Хитромудрий Сміт, геніальний Сміт, благородний Сміт! Творець нашого щастя! Слухай, що це таке? Чого він так важко дихає? Мері, у нашого хлопчика коклюш! Невже ти ніколи не навчишся доглядати дітей?

Закінчення

Венера Капітолійська й понині стоїть у Римському Капітолії і все ще залишається найчарівнішим і найславнозвіснішим витвором античного мистецтва, яким тільки може похвалитися світ. Та якщо вам колись пощастить постояти біля неї і, як це ввійшло у звичку, захоплюватися нею, хай ця правдива, але мало кому відома історія її походження не псує вам блаженства, і коли ви прочитаєте про камінного велета, якого розкопали біля Сіракуз, у штаті Нью-Йорк чи деінде,– не вірте жодному слову! А якщо Барнем,12 котрий сам закопав того велета, запропонує вам купити його за величезні гроші, не купуйте. Пошліть Барнема до папи римського!

1869